

Migawki z Polesia:

Tajemnice eklektycznego "Wacka"

Łukasz Drzensła

Fot. 01. Schron widoczny z wydmy od strony obiektów 19 i 19a. Fot. Łukasz Drzensła.

Kontemplując o fortyfikacjach Odcinka "Sarny" pierwszy na myśl przychodzi zapewne schron Mokwin 5 "Mat" lub rozproszone obiekty 6 i 9 spod Lubaszy. Następne do głowy przychodzą zapewne roboty hydrotechniczne i planowane bezkresne zalewy. Wreszcie inne imponujące dzieła jak np. Kamienne 5 "Obuch" czy Antonówka 4 "Junak". W tym gąszczu niezwykle ciekawych budowli ginie schowany w sąsiedztwie obiektów z poterną: 19 i 19a pod Czudlem niepozorny lecz niezwykle interesujący schron Czudel 18 o kryptonimie "Wacek". Mimo że został wysadzony zdecydowanie warto przyjrzeć się mu bliżej.

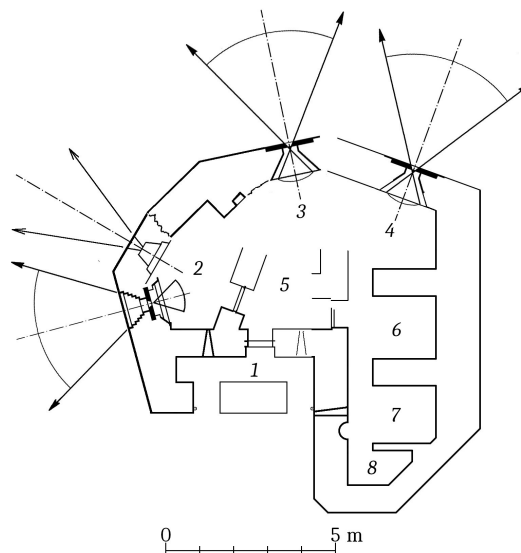
Fot. 02. Niedysięjsza ściana boczna ze strzelnicą ckm chronioną pancierzem pionowym. Fot. Łukasz Drzensła.

Fot. 03. Przekrój przez strzelnicę ckm typu 37. Fot. Łukasz Drzensła.

Fot. 04. Podłoga maszynowni schronu. Największy betonowy postument to łączona podstawa silnika i prądnicy. Obok niej czerpniowego. Obok półkolistą wnęką dla pieca. Po prawej stronie mniejszy cokół służący dla wentylatora mechanicznego. Fot. od niej strzelnica broni ręcznej obrony wejście. Fot. Łukasz Drzensła.

Obiekt nr 18 został wybudowany w 1937 r. Usytuowany jest u podnóża wydmy, na której szczycie znajdują się obiekty 19 i 19a. Wykonany został w klasie odporności na ostrzał "D", co przekładało się na wytrzymałość na pociski kalibru do 220 mm. Schron uzbrojony był prawdopodobnie w 2 ckm i 1 rkm, co jednak nie przekłada się na liczbę stanowisk do prowadzenia ognia, ponieważ posiadał trzy ściennie strzelnice ckm, jedną ścienną strzelnicę rkm oraz prawdopodobnie jedną kopułę obserwacyjną-rkm. Różnica wynika z ogólnie przyjętej na Polesiu zasady manewru ogniem wewnątrz schronu, co polegało na przenoszeniu broni między strzelnicami. Na głównym, silnie czołowym kierunku ognia, schron posiadał dwie strzelnice ckm, rozłożone wachlarzowo, osłonięte pancierzami pionowymi. Dodatkowo posiadał jedną strzelnicę ckm chronioną zwykłym pancierzem typu 37 tzw. pgaz. skierowaną w bok i nieco w tył.

Inwentaryzacja: Łukasz Drzensła, Jerzy Sadowski. Opracowanie i rys.: Jerzy Sadowski

Rys. 01. Plan schronu. Opis pomieszczeń: 1 - przelotnia, 2, 3, 4 - izba bojowa, 5 - korytarz, 6 - izba załogi, 7 - maszynownia, 8 - izba filtrów.

Jak wspomniano wyżej, schron wybudowano w 1937 r., jednakże należy sprostować, że powstał on według wcześniejszego projektu z 1936 roku. Projekt zmodyfikowano i obiekt posiada eklektyczny zestaw rozwiązań konstrukcyjnych i technicznych. Boczna strzelnica ckm została wykonana jako typu 37 – zaprojektowana dla

łatwo wymiennego pancerza z wnętrza schronu. W maszynowni rezerwowo wentylator ręczny przykręcono bezpośrednio do podłogi – jest to starsze rozwiązanie, z 1936 r., w 1937 r. wylewano dlań betonową podstawę o wysokości ok 10 cm, aby wygodniej można było go napędzać. Podobnie czerpnia powietrza i cały układ wentylacji pochodzą z 1936 r. - w 1937 r. stosowano już wentylację podłogową, podczas gdy w 1936 r. przewody wentylacyjne podwieszano pod sufitem. W obecnym stanie schronu (czyli znacznego wysadzenia) trudno znaleźć więcej przykładów, jednakże te wymienione są wystarczające, by stwierdzić, że schron posiada miazg rozwiązań konstrukcyjnych z dwóch etapów budowlanych, co jest pokłosiem zmian wprowadzonych do projektu korzystając z opóźnień w pracach budowlanych. Być może uznano, że strzelnica jest narażona na ogień lub dopuszczano możliwość adaptacji dla armaty ppanc, do czego dogodniejsza była strzelnica nowego typu. Zastanawiające jest jednak dlaczego wprowadzono dużą zmianę, jaką jest nowy typ strzelnicy, a nie wykonano podstawy dla wentylatora, która nie wymaga znacznych modyfikacji rysunków wykonawczych.

Fot. 06. Strzelnica ckm typu 37 w schronie Godula 14 (Górny Śląsk). Osprzęt pancerza niekompletny. Stan w 1998 r. Fot. Jarosław Ptaszkowski.
Fot. 07. Pancerz pionowy typu 37 w schronie II linia 39 (Górny Śląsk). Malowanie jest ahisteryczne. Fot. Łukasz Drzensła.

Warto także wspomnieć o maszynowni schronu, ponieważ w tej wykonano ściankę działową tworząc w istocie dwa pomieszczenia: maszynownię oraz izbę filtrów. Nie jest to powszechnie występujące rozwiązanie. Sama maszynownia zachowana jest w dobrym stanie co stawia ten obiekt w wąskiej grupie schronów z okresu budowy 1936-1937 z zachowaną maszynownią. Podsumowując, należy stwierdzić, że schron Czudel 18 "Wacek" wyróżnia się kilkoma cechami szczególnymi. Zwiedzając dzieła Odcinka "Sarny" warto uwzględnić go w planie wycieczki.

Bibliografia

- Zbigniew Pruski. (2000). *Bastion Polesie*
- Sadowski Jerzy. (2017). *Odcinek Umocniony "Sarny"* W: Wielki Leksykon Uzbrojenia. Wrzesień 1939: Tom 122. (s. 43). Warszawa: Edipresse Polska S.A.
- С. А. Половнев (spolszcz. S. Połowniev), *Железобетонные фортификационные сооружения Польши*, Москва 1941.
- *Pancerze pionowe w obiektach fort. Wykaz strzelnic ckm. na pododc. umocn, „Bereźne”*. CAW, sygn. I.302.4.2124
- Ł. Drzensła, J. Sadowski, *Ewolucja schronów bojowych II RP*, seria: "Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939", t. 225, Warszawa 2021.
- *Wyposażenie umocnień stałych w broń przeciwpancerną.*, CAW I.302.4.2138